

«Ez genekien nola, baina argi genuen aurrera egin beharra zegoela»

Mertxe Tranche

Historialaria eta Irungo alarde mistoko kidea

1996an lehen aldiz emakumeak Irungo alardean sartu ondoren, ondorioztatu zuten indarkeria erabiliko zutela eurak geldiarazteko; emakume askok garai hartan sendotu zuten aurrera egiteko ideia.

Aizpea Amas Agirre Irun

Alardetik gabeko urte batean bete dira 25 urte emakumeek lehen aldiz Irungo alardean parte hartu zutenetik –hurrengo asteazkenean ziren egitekoak, baina, laz bezala, ez da izango aurten ere—. Urteurren berezi hori ospatzeko, joan den larunbatean, Mertxe Tranche (Irun, 1965) historialariak eta Irungo alarde mistoko kideak gidatuta, paseo bat eman zuten Irungo alde zaharrean barrena, eta 1996ko ekainaren 30ean 57 emakume hasitako borroka oroitu eta omendu zuten.

1996ko Irungo alardean koordinatzaile gisa aritu zinen. Zein izan zen zure lana?

Hainbat neurri zehaztu genituen guztion artean, gauza batzuk gertatzen baziren zer egin behar genuen eta halakoak. Batik bat nabarmendu genuen ez erantzuteko kolpeei edo irainei, eta hala egin genuen. Beraz, nahiz eta sektore batek dioen erasotzaileak izan garela, hori ez da egia. Egundorretan alarde mistokoan ondorengo ibili nintzen ni, hainbat errepide-tik zihoazen San Martzialeko aldan, eta espaloitiki ni. Hainbeste lasterka egin nuen, NANA eta kartera ere galdu baintuen! San Juan plazara iristean, izkina batean geunden beste kide bat eta blok, eta, arkupeetara eraman zituztenean, sartu egin ginen gu ere. Poliziak esan zigun behin sartzen baginen ezingo ginela irten, eta hulekin geratu ginen.

Nola ikusi zenituen zure kideak?

Batzuk, lur jota; beste batzuk, pozari eta batasunari esker, eusten;

beste batzuk, amorratuta baina adorea eusten... Gertakari horien ondorengo, batzuk ez dira aterri berrit. Joan den larunbateko ekitaldian emakume batzuek esaten zuten gorputzean sartuta daukatela egun hura, eta galxotu egiten direla horri buruz hitz egite soilarekin. Ikara genuen, eta norbait hilt zitekeen beldur ginen urtero: armatuta zihoazen 8.000 gizon zeuden toki batera irten beharra zegoen; asko, gainera, mozkoortuta edo kontrolrik gabe zeuden. Gerta zitekeen.

Noiz sentitu zenuen beldurra lehen aldiz?

1996ko maiatza beldurgarria izan zen. Asko maite gintuzten ba-

erabat pasatuta bukatu genuten. Hasteko, udaletik jaso genituen adierazpenak herriak alardea salbatu zuela esanez. Horrek ikusarazi zigun gure bizitzak, benetan, ez zuela lehentasunik. Bestalde, argi geratu zitzaigun indarkeria erabiliko zutela gu geldiarazteko. Egundorretatik aurrera, indartu egin zen aurrera egin behar genuen ideia. Ez genekien nola, baina argi genuen aurrera egin beharra zegoela.

Balorazio positiboren bat egin zenuten egun hartan?

Batekik, espero baino emakume gehiago etorri zela. Hasieran, hamabi bakarrik etorri eta, atera-tzekoak ginen. Azkenean, ordea, 57 etorri ziren, eta horietako asko ez genituen ezagutzen aurretik. Indarkeria giro horretan ere espero baino emakume gehiago etorri zen; indarkeriarik izan ez balitz, beraz, are emakume gehiago etorriko zen. Bestetik, arkupeetako gure batasuna alpatuko nuke: saltoka, oihuka eta alaitasunez bizi izan genuen momentua, uste osotik, eusten. Horrek hauspoa eman zigun aurrera egiteko.

Zuk 1997an parte hartu zenuen lehenengoz desfilean. Nola gogoratzen duzu?

Urterik gogorrena izan zen 1997a. Epaitegiek, kautelazko neurri gisa, udalari agindu zitoten emakumeak alardean integratzeko. Ebazpen horren ondoren, ekainaren 26tik 30era erotzeko egu-

nak bizi izan genituen. Tartean, udalak bultzatuta, alardeko gol karguek ebazpena onartzen zuten ala ez bozkatu zuten. Loteslea izango zela esan zuten, eta ekainaren 29an jakinarazi zuten emaitza: 15-12, epala babestearen alde. Aldi berean, gure rola eta kokapena zela izango ziren eztabaidatzen aritu ginen udalarekin, eta konpainia bat sortzeko eta artilleriaren atzetik joateko agindu zigun udalak. Hori onartuko genuen eztabaidatzen aritu ginen ekainaren 29an, Irungo den edonork bai baitaki artilleriaren atzetik joatea alardetik kanpo joatea dela. Hamasei orduz egon ginen bilduta, eta iraultza sortu zen bat-batean: gizonak etortzen hasi ziren, beren konpainietatik botu zituztela esanez. Konpainia bakotzean epaitegien erabakia babestu edo ez bozkatu zuten, eta

alarde alternatiboaren aldeko erabakia hartu ez zuten gizonak gugana etorri ziren. Arratsaldean, matxinatzen hasi ziren konpainiak. Guk ez genekien hurrengo egunean izango zen konpainiarik hulekin desfilatzeko. Hurrengo egunean, iritsi ginenean, ez zegoen inor. Dunboara joan ziren denak. Inoiz kontaktzen ez dena da bozketa hori irabazi egin zela, eta galdu zutenek kolpea eman zuten kontra. Egundorretatik aurrera, gizartea hautsi egin zelako.

Alardean, ordea, irudipena nuen, poliki, baina aurrera gindozela. Lagunen aurpegiak bakarrik ikusten genituen guk. Lerro batek inguratuta geunden, eta festa giroan gindozen barruan. Handik urte batzuetara egundorretako argazkiak ikusi nituen,

JACOB MANRIOLA / FORU

goltik aterata, eta lerro hori osatzen zutenak kanpokoekin joka ari ziren: askok besoa hautsi zuten, burua ireki... Eta gu ez ginen ohartu ere egin. Jendeak herioten moduan jokatu zuen gurekin. **Lehen urtean bizirik izandakoa bizirik izan ondoren, nondik ateratu zenuen indarra 1997ko alardea eta hurrengoak prestatzeko?** Ahalegin pertsonal handia egin dugu alardearen alde. Nik neuk uste dut nire bizitzako hamar urte galdu ditudala gai honekin. Ahalegin handia, diru asko, ilusioa, gogoa, uste osoa... Uste dut ez geneukan tokirik indarra ateratu genuela, argi geneukalako arrazola genuela; faxismotik gertu zegoen portaera bati aurre egiten ari ginen. Eta geure alaba, Iloba eta ahizpa gazteagoen irudiak genituen buruan, alardean desfilatzen, festa giroan.

Zein izan zen lehen urte horietan egindako akatsik handiena? Badago askotan kontuan hartzen ez den erpin bat: beste sektorean ez dago graduaziorik, eta ezin da negoziatu: ezin da egon emakume soldadu bat bera ere, konpainia bakar batean ere ez. Edozer gauza negoziatzeko prest ginen gu. BAE [Bidasoaldeko Emakumeak] eta Alardeko Batzordearen 1996ko elkarrizketetan egon nintzen ni, eta ez ziguten aukerarik eman: «Aurten ez zarete aterako, eta hurrengo urteari begira, hitz egingo dugu». Hori ez da eskaintza bat. «Aurten ez zarete aterako, baina hemendik bost urtera, bai, eta hitz egingo dugu nola aterako zareten»; hori onartuko genukeen. Arazoaren funtsa ez da egon gure eldumenean, epaltegiek gure eskubidea aitortu baitute; erreakzioa izan da arazoa. Eta, gainera,

zuhurtzia gutxiarekin aritu dira: konpainia misto bat proposatu izan bailgute, hogei urtez izango gintuzten bertan, arazorik gabe. **Indarkeria noiz hasi zen nabarmen gutxitzen?** Alardearen Batzordeak tabernak jarri zituen Zabaltza plazan, jendea ez zedin egon Kale Nagusian mozkortuta, guri gauzak botatzaren. Eusko Jaurlaritzako Seguritasun Sailak presioa eginda, 2008-2010etik Alardearen Batzordea Indarkeria murrizten salatu zen. Gainera, komunikabideetan Indarkeria hori agertzeak ez zien batere mesederik egiten. Gaur egun, Kale Nagusian dago gune ilun bakarra, eta, aldapa jaitsi baino lehen, amasa hartzen dut beti, ea zerekin topo egingo dugun. Urte batzuetan ez da ezer larrikeria gertatzen, irain batzuk bakarrik, baina beste batzuetan biz-

Zuretzat zer da alardea? Historia, komunitatea, alaitasuna, harrotasuna, kideak... **Zein izaten da alardeko momenturik onena?** Teiroa. **Alardearen zein irudi daukazu buruan itzatzuta?** Hainbeste dira... 1997ko alardea, agian, aldapa igotzen jendeak inguratuta. Baita Aizea Susperregiren amonaren unea ere [80 urterekin atera zen alardean, lehenengoz]. **Alardearekin lotutako pertsona bat?** Nire anaia Pello. **Momenturik ilunena?** 1997ko alardearen bozketa. **Lorpen bat?** Alardea bera. **Lortzeko duzuna?** Alarde bakarra. **Gazteentzako aholku bat?** Alarde publikoak badira, goza dezatela, eta gogoan izan dezatela non dauden. **Eta alarde baztertzailerakoentzat?** Pentsa dezatela garrantzitsuagoa dela batzen gaituenan banatzen gaituena baino.

pahiru mozkor hasten dira, agian, izotzak edo edalontziak botatzen edo bidea oztopatzen. **Lasaitasuna irabazi duzue jalaz gozatu ahal izateko, ezta?** Gaur egungo ekainaren 30ak ez du zerikusirik duela urte batzuetakoarekin. Arropa erosteko galaran denda guztietan ematen digute zerbitzua, egun horretan zein lasai jantzen garen, zein pozik elkartzten garen goizeko ogi-tartekoa jateko, argazkiak zein pozik egiten ditugun... **Zeintzuk izan dira 25 urteotako lorpenik garrantzitsuenak?** Bakar batean laburbildu daiteke dena: ekainaren 30ean Irungo edozein emakumek aukera du txilbitua jotzeko, jenerala izateko, hatxero gisa joateko... Nahikoa izan daiteke, gero eta askatasun handiagoarekin eta beidurrik gabe. 25 urte pasatu dira, eta garai hartan amaren sabelean zeuden ume horiek edo alardea espulotik ikusten zutenak dagoeneko ateratzen ari dira. Izugarri pozten naiz neska kuadrilla gazteak alardean saltoka eta pozik ikusten ditudanean; merezi izan duela sentitzen dut. Aizea Susperregi Landetxako kantinearen amona atera zenekoa da gogoan dudana beste momentu polit bat. 80 urteko emakume hark ezin izan zuen inoiz alardean parte hartu, eta oso hunkigarria izan zen bilobaren alboan ateratzea; milkoak erortzen zitzaizkigun. **Bi alarde izanda, konponbidea lutzaten ari dela uste duzu?** Lutzaten ari da, eta ez dirudi konponbideetik gertuago gaudenik; udalak ez du lanik egin nahi izan norabide horretan. Gainera, bi egitura eraldi dira, eta oso zaila da

biak suntsitzea. Guk argi daukagu hurrengo patsoa udalak alarde bat antolatzea dela, 1998an, 1999an eta 2000n egin zuen bezalaxe, eta herritarrek berdintasuneko alarde batean parte hartzea deitza. Baina denborari bere lana egiten utzi behar zaio. Iritsiko da balantza gure aldera mugiaraziko duen azken tanta hori. **Emakumeen parte hartzeari buruzko borroka goizegi hasi zenuela uste duzu?** Ez dut uste. Alderantziz delakoan nago. Soziologiak dio horrelako aldarrikapen bat dagoenean hori egiten hasten diren lehenak izaten direla helburua lortzen azkenak, erresistentziarekin topo egiten dutelako. Beste zenbait herritan emakumeek parte hartzea lortu dute, hein batean Irunen eta Hondarribian gertatu zenagatik. Gainera, historialari gisa uste dut Irunen eta Hondarribian arazo bat daukagula alardearen sakralizazioarekin: guztia ginetik jartzen dugu, baita bizitzaren ginetik ere, eta arazo soziologiko argi bat daukagu horrekin. Udalak ere lan egin beharko luke hori biguntzeko. **Konponbideak goltik bakarrik etorri behar du, edo baita behetik ere, herritik?** Bietatik etorri behar du. Indarkeria gutxiago dagoen neurrian, gero eta jende gehiago animatuko da; Kale Nagusiko gune ilun hori bakarrik geratzen da. Gainera, gero eta kide gehiago dauden neurrian, orduan eta familia gehiago egongo dira ordezkaturak, eta, agian, ez dira prest egongo iraintzeko; beste maila batekoa izango da eztabaida. Era berean, tokian tokiko erakundeak mezu argi bat eman behar du etorkizuneko alardearen alde. Esanguratsua izango da momentu hori, eta espero dut oso urrun ez egotea. **Bi urte alderdik gabe egon ostean, 2022ak berritasunen bat ekar dezakeela uste duzu?** Ez dut uste. Orain artekoaren llotik jarraitzen dute alkateak egindako azken adierazpenek; gizartea aldatzen ez den bitartean, udala ez dela aldatuko esan du. Keinu simbolikoren bat egitea, agian? Berak ikusiko du; guk ez dugu behar. Guk gauzak egin dituzten nahi dugu; ez keimurik. **Noizbait parte hartu ahal izango duzu alarde bakarrean?** Neure burua beti irudikatu izan dut alarde bakarria ikusten, baldin enezko aulki batean eserita, adineko agurgarri bat izanez. Ez dakit adinekoa izatera iritsiko naizen eta agurgarria izango naizen, baina, ziurrenik, desfilatzen ez, baina ikusi, ikusiko dut.